

STAV PRIAMYCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ A ICH VPLYV NA TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ REGIÓNOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

STOCK OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND ITS IMPACT ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGIONS IN THE SLOVAK REPUBLIC

DOC. ING. RASTISLAV KOTULIČ, PHD. ¹

DOC. ING. PETER ADAMIŠIN, PHD. ²

ING. IVANA VOZÁROVÁ ¹

¹ Katedra ekonómie a ekonomiky	¹ Department of Economic Sciences and Economy
² Katedra environmentálneho manažmentu	² Department of Environmental Management
Fakulta manažmentu	Faculty of Management
Prešovská univerzita v Prešove	University of Presov in Presov
✉ 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovakia	

E-mail: rastislav.kotulic@unipo.sk, peter.adamisin@unipo.sk, ivana.vozarova@smail.unipo.sk

Anotácia

Priame zahraničné investície nadobúdajú na svojom význame a to najmä v oblasti miestneho a regionálneho rozvoja. Ich pozitívny vplyv sa prejavuje tak na miestnej ako aj na národnej úrovni. Hospodárska politika mnohých štátov, vrátane Slovenska, sa prikláňa k aktívnej podpore investorov prostredníctvom investičných stimulov. Aj keď medzinárodné dohody v princípe nedovoľujú diskrimináciu zahraničných alebo domácich investorov, rozdielne zaobchádzanie často vyplýva z nastavených kritérií, ktoré musí investor splniť, aby sa k týmto stimulom dostal. Cieľom príspevku je zhodnotiť stav priamych zahraničných investícií a regionálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa a poukázať tak na regionálnu ekonomickú divergenciu v Slovenskej republike. Predpokladáme, že rozdielny regionálny stav priamych zahraničných investícií bude mať výrazný vplyv na ekonomickú diferenciaciu regiónov v Slovenskej republike. Analýza tento náš predpoklad potvrdila.

Kľúčové slová

Priame zahraničné investície (PZI), regionálny HDP na obyvateľa, región NUTS III

Annotation

The foreign direct investment to acquire its significance, especially in the field of local and regional development. Their positive impact is reflected at the local as well as at the national level. The economic policy of many states, including Slovakia, is inclined to the active support of the investors through the investment incentives. Although the international agreements in principle do not allow discrimination of foreign or domestic investors, the different treatment often clear from the set of criteria that an investor must meet in order to receive these incentives. The aim of the contribution is to assess the stock of the foreign direct investment and regional gross domestic product per capita and to point out the regional economic divergence in the Slovak Republic. We assume that the different regional stock of the foreign direct investment will have a significant influence on the economic differences of the regions in the Slovak Republic. This analysis confirmed our assumption.

Key words*Foreign direct investment (FDI), regional GDP per capita, region NUTS III***JEL Classification:** R15, R58**Úvod**

Priame zahraničné investície nadobúdajú na svojom význame a to najmä v oblasti miestneho a regionálneho rozvoja. Ich pozitívny vplyv sa prejavuje tak na miestnej ako aj na národnej úrovni. Sú prostriedkom zabezpečujúcim transfer technológií, zvyšujú zamestnanosť a tiež prispievajú k zvyšovaniu kvality pracovnej sily. Pre regióny sú priame zahraničné investície veľmi dôležité a v súčasnosti sa z dôvodu objavujúcich sa obáv straty príslušného investora dáva do popredia pojem „After Care“, ktorý predstavuje akúsi starostlivosť o investora pôsobiaceho v danom regióne. Medzi najdôležitejšie nástroje v oblasti starostlivosti o investora patrí podpora kooperácie s miestnymi prípadne regionálnymi firmami a zvýšenie subdodávok, podpora výskumu a vývoja, pomoc pri riešení administratívnych problémov, zvyšovanie komfortu investorov v sociálnej oblasti, pomoc v oblasti rozvoja ľudských zdrojov, podpora pri rozširovaní výrobných kapacít (Ježek – Ježková, 2011).

Priame zahraničné investície možno diferencovať na základe spôsobu vstupu do krajiny. Veľmi atraktívnym vstupom pre investora je „Green Field“, kedy investor buduje závod na pozemku a spája sa s ním mnoho výhod poskytovaných hospodárskou politikou domácej krajiny. Ako motivačné faktory vystupujú napríklad daňové úľavy a mnoho iných ekonomických výhod. V prípade „Brown Field“ dochádza k odkúpeniu už existujúceho podniku, ktorý spĺňa požiadavky investora, tak kapacitné ako aj iné. Investor následne využíva technológiu už existujúcu, alebo zavádza vlastnú s možnosťou zvýšenia kapacít a následného expandovania. Veľmi populárnym spôsobom vstupu je „Joint Venture“, kde dochádza k využívaniu pozitív oboch zúčastnených strán. Na jednej z nich vystupuje domáci podnik so svojimi skúsenosťami a na strane druhej zahraničný, ktorý disponuje kapitálovou silou, vyspelou technológiou a znalosťami. Obe spoločnosti vyťažujú z vytvoreného zisku, prostredníctvom ktorého tiež môžu pokryť prípadné straty. Medzi ďalšie spôsoby radíme akvizície, fúzie a rôzne druhy manažérskych a licenčných zmlúv (Hečková – Chapčáková, 2010).

Hospodárska politika mnohých štátov, vrátane Slovenska, sa prikláňa k aktívnej podpore investorov prostredníctvom investičných stimulov. Aj keď medzinárodné dohody v princípe nedovoľujú diskrimináciu zahraničných alebo domácich investorov, rozdielne zaobchádzanie často vyplýva z nastavených kritérií, ktoré musí investor splniť, aby sa k týmto stimulom dostal. V Slovenskej republike prevažujú malé a stredné podniky, pričom často nemôžu splniť kritérium minimálneho objemu investície, a tak sú to najčastejšie zahraniční investori, ktorí majú z investičných stimulov prospech (Kincl, 2003).

Ako mnohí zástancovia priamych zahraničných investícií, aj zástancovia stimulov poukazujú predovšetkým na pozitíva s nimi súvisiace. Medzi hlavné radia hlavne vytváranie pracovných miest, alebo spillover efekty, ako aj zlepšovanie podnikateľského prostredia. Nájdu sa však aj takí, ktorí vyjadrujú svoj negatívny postoj k poskytovaniu stimulov. Argumentujú predovšetkým zvýšením nárokov kladených na verejné financie a zaťažovaním verejných rozpočtov a negatívne hodnotia aj postoj vlády, ktorá tieto stimuly poskytuje a tým vlastne diskriminuje domácich podnikateľov, ktorí ak chcú získať tieto stimuly, musia vynaložiť určitú zákonom stanovenú prvotnú investíciu, ktorú vo väčšine prípadov nie sú schopní zabezpečiť (Karpát, 2010).

Mnohé doposiaľ hodnotené dimenzie rozvoja či rastu, začali byť v poslednom období dopĺňané aj o environmentálny aspekt a o sféru trvalo udržateľného rozvoja (Huttmanová – Sycňáková, 2009).

Materiál a metóda

Cieľom príspevku je zhodnotiť stav priamych zahraničných investícií a regionálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa a poukázať tak na regionálnu ekonomickú divergenciu v Slovenskej republike. Z obsahového hľadiska článok analyzuje stav priamych zahraničných investícií a regionálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa na Slovensku pomocou metód zhlukovej analýzy. Zdokumentovaním stavu priamych zahraničných investícií a regionálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa v sledovanom období prispejeme k objasneniu diferenciacie regionálneho rozvoja na Slovensku na úrovni NUTS III. Predpokladáme, že rozdielny regionálny stav priamych zahraničných investícií bude mať výrazný vplyv na ekonomickú diferenciaciu regiónov v Slovenskej republike.

Pri hodnotiacom procese boli využité štandardné matematicko-štatistické vzťahy a numerické výpočty. Spracovanie analýz sme realizovali v prostredí softvéru STATISTICA 10. Údaje pre analýzu boli získané z oficiálne dostupných zdrojov Národnej banky Slovenska (NBS) a Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚ SR) za sledované obdobie rokov 2004 – 2009.

Výsledky a diskusia

Podľa údajov Národnej banky Slovenska sú najvyššie hodnoty priamych zahraničných investícií hlavne z krajín Európskej únie a to v poradí z Holandska, Rakúska, Nemecka, Talianska, Českej republiky, Maďarska, Francúzska, Belgicka a Luxemburska. Medzi najväčších svetových investorov radíme spoločnosti prichádzajúce hlavne z USA prostredníctvom spoločností sídliačich zväčša v Holandsku a ide o podniky ako US Steel, Dell, Whirlpool, IBM, HP, Johnson Controls, z Nemecka ako podniky Siemens, Volkswagen, T-Systems, z Francúzska PSA Peugeot Citroen, Alcatel. Ďalej sú to spoločnosti pôvodom z Ázie, ako napríklad Yazaki, Tisui Sumitomo, Sony, Panasonic, Samsung, Kia Motors, Hyundai Mobis a iné (Rottiersová, 2013). Najväčšie hodnoty stavu priamych zahraničných investícií zaznamenalo odvetvie služieb a priemyselnej výroby. Všetky tieto investičné projekty majú nezanedbateľný vplyv na regionálny rozvoj a výsledný ekonomický rast krajiny, čo následne potvrdzuje aj naša analýza .

Tab. 1: Stav priamych zahraničných investícií za kraje SR (v tis. EUR)

Názov / Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	16 068 283	19 968 325	25 517 331	29 057 987	36 226 447	36 469 023
Bratislavský kraj (BA)	10 501 894	11 539 044	16 021 883	17 912 606	23 879 092	24 169 988
Trnavský kraj (TT)	1 445 521	3 538 194	2 804 454	2 960 833	3 251 024	3 439 328
Trenčiansky kraj (TN)	742 456	908 549	1 060 736	1 401 266	1 628 475	1 734 913
Nitriansky kraj (NR)	477 546	537 518	1 025 106	1 165 231	1 399 116	1 467 286
Žilinský kraj (ZA)	729 303	1 028 403	1 433 639	1 991 923	2 195 419	2 078 715
Banskobystrický kraj (BB)	391 070	407 900	519 696	756 268	876 524	891 499
Prešovský kraj (PO)	230 503	237 956	246 042	223 320	363 904	425 039
Košický kraj (KE)	1 549 991	1 770 761	2 405 775	2 646 541	2 632 893	2 262 255

Zdroj: NBS, definitívne údaje, [online]. [cit.18.04.2012], vlastné spracovanie.

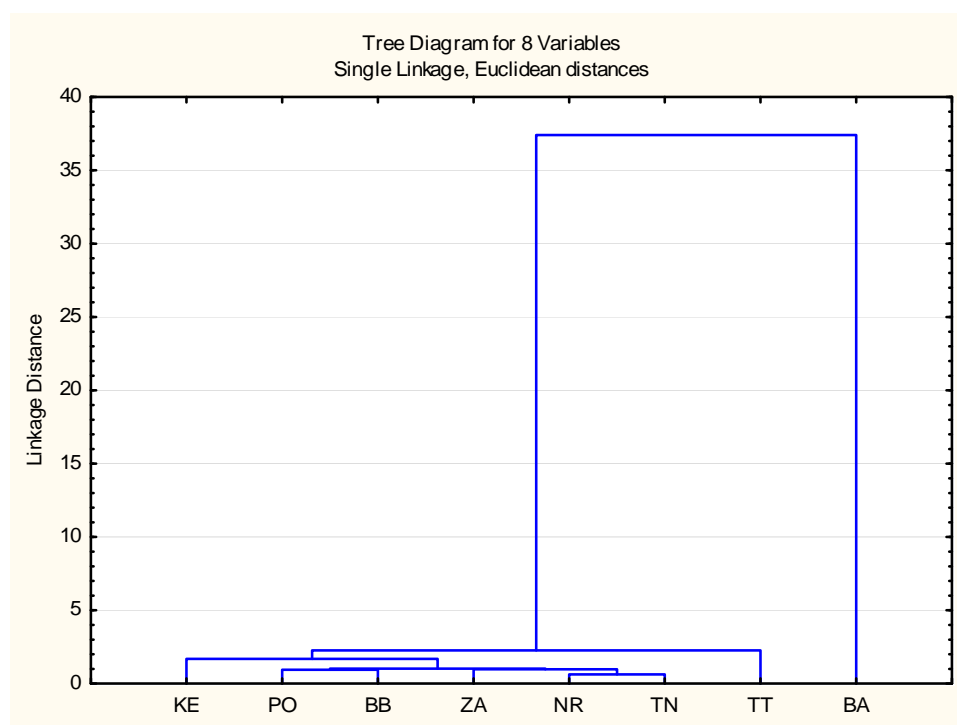
Najvyšší stav priamych zahraničných investícií bol dosahovaný v sledovanom období v Bratislavskom kraji a predstavoval takmer 67 % stavu priamych zahraničných investícií plynúcich na Slovensko, čo je možné podrobnejšie vidieť v tab.1. Po Bratislavskom kraji sa s veľkým odstupom umiestnil Trnavský kraj s 9 %, za ktorým nasledoval Košický kraj, ktorého podiel na stave priamych zahraničných investícií prichádzajúcich na Slovensko predstavoval 6 %. Najnižší stav priamych zahraničných investícií dosiahol Prešovský kraj, ktorého podiel bol približne len 1 % stavu priamych zahraničných investícií plynúcich na Slovensko. Treba však poznamenať, že na výrazných rozdieloch v objeme PZI sa prejavovala aj metodika ich výpočtu, ktorá uvádzala prílev priamych zahraničných investícií na základe sídla podniku, čím Bratislava „oficiálne“ dosahovala výrazne vyšší objem priamych zahraničných investícií.

Tab. 2: Hrubý domácí produkt na obyvatele v běžných cenách za kraje SR (v EUR)

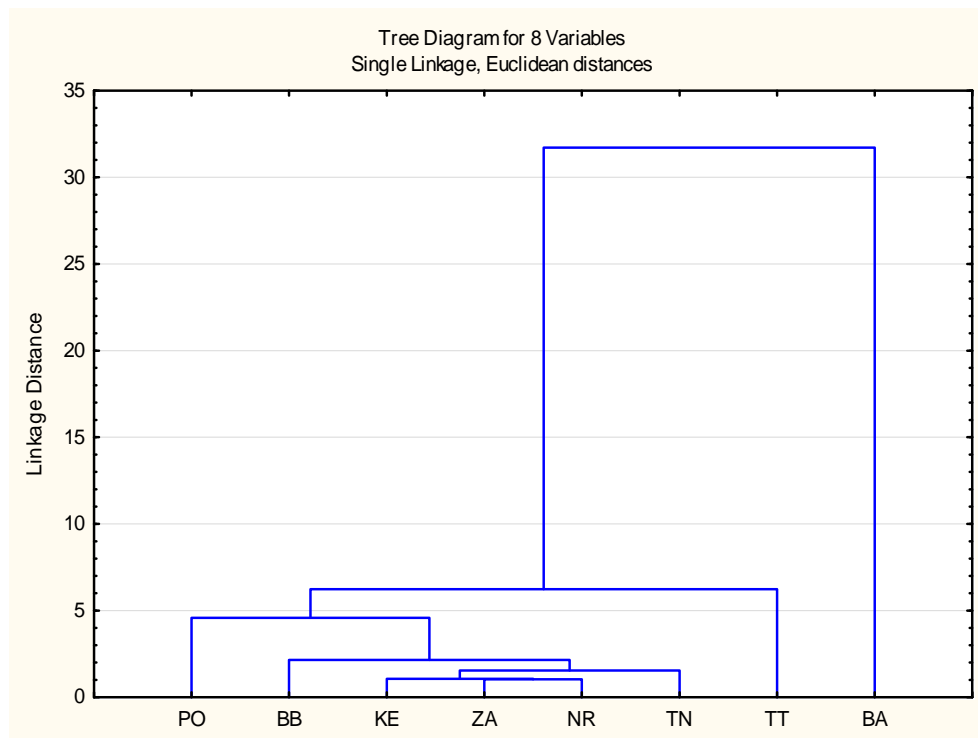
Název / Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	8 391	9 154	10 203	11 387	12 381	11 609
Bratislavský kraj (BA)	18 958	22 270	23 784	26 918	28 542	28 443
Trnavský kraj (TT)	8 852	9 896	12 427	13 675	14 197	12 928
Trenčiansky kraj (TN)	7 771	8 081	9 537	10 503	11 220	10 265
Nitriansky kraj (NR)	7 416	8 126	8 756	9 509	10 495	9 928
Žilinský kraj (ZA)	6 793	7 537	8 270	9 553	10 790	10 038
Banskobystrický kraj (BB)	6 910	6 565	7 537	8 450	9 330	8 425
Prešovský kraj (PO)	5 022	5 385	5 583	6 259	7 268	6 654
Košický kraj (KE)	7 392	7 721	8 599	9 362	10 194	9 022

Source: Štatistický úrad SR, [online]. [cit.18.04.2012], vlastné spracovanie.

Najvyššie hodnoty hrubého domáceho produktu na obyvateľa v roku 2009 v celkovej výške 28 443 Eur bolo možné sledovať v Bratislavskom kraji, čo tvorilo až 245 % podiel na celkovom hrubom domácom produkte na obyvateľa v SR (viac v tab. 2). Za ním nasledoval Trnavský kraj, kde hodnota hrubého domáceho produktu na obyvateľa dosiahla 12 928 Eur, čo predstavovalo 111 % podiel na celkovom hrubom domácom produkte na obyvateľa v SR. Ako tretí najlepší sa umiestnil Trenčiansky kraj, ktorý dosiahol hodnotu 88 % z celkového hrubého domáceho produktu na obyvateľa v SR. Najnižšia hodnota bola zaznamenaná v Prešovskom kraji vo výške 6 654 Eur na obyvateľa, čo predstavovalo približne 57 % podiel na celkovom hrubom domácom produkte na obyvateľa v SR.

Obr. 1: Zhlukovanie krajov podľa stavu PZI za Slovensko (v mld. EUR)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie.

Obr. 2: Zhlukovanie krajov podľa regionálneho HDP v bežných cenách za Slovensko (v tis. EUR)

Zdroj: Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie.

Regionálna ekonomická divergencia je viditeľná na dendrogramoch zhlukovania krajov podľa jednotlivých sledovaných parametrov a rokov (viac zobrazuje obr.1 a obr.2), kde Bratislavský kraj vytvára výrazne izolovanú skupinu krajov v oboch sledovaných parametroch. Až s veľkým odstupom nasleduje Trnavský kraj (takisto v oboch parametroch). Miera podobnosti ostatných krajov je rôzna podľa sledovaného parametra. Vyššia miera heterogenity je pri parametri regionálny HDP na obyvateľa, než PZI. Na základe takto vykonaných parciálnych analýz nie je možné jednoznačne tvrdiť, že ide o príčinnú súvislosť. Je možné ale, že oba javy majú spoločného iniciátora, ktorý ich rovnako determinuje. Ďalšou analýzou, ktorá sa v danej veci núka je analýza medziročných prírastkov, resp. úbytkov. Toto však bude predmetom ďalších výskumov.

Záver

Zhodnotením stavu priamych zahraničných investícií a regionálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa bolo možné na základe zhlukovej analýzy poukázať na to, že Bratislavský kraj má v sledovanom období výraznú dominanciu. Toto dominantné postavenie Bratislavského kraja je v súlade s klasickými teóriami regionálneho rozvoja, hlavne čo sa týka teórie centrálnych miest od W. Christallera, na ktorú nadviazal J. Friedmann s teóriou polarizačného vývoja, podľa ktorej ekonomický rast krajiny môže byť posilnený hierarchickým systémom miest a ich funkčnými regiónmi. Posilnením hierarchického systému miest však zákonite dochádza k selekcii centier rastu, čo nezaručuje dosiahnutie želanej konvergencie (Sloboda, 2006; Blažek, 1993; Blažek – Uhlíř, 2002; Maier – Tödtling, 1998).

Rozhodnutie o lokalizácii investície je všeobecne založené predovšetkým na výške jej efektívnosti v porovnaní s inými konkurenčnými lokalitami. Tendencia koncentrácie priamych zahraničných investícií do najvyspelejších regiónov nie je len problémom Slovenskej republiky ale aj iných krajín Európskej únie (Kotulič, 2006; Kotulič – Adamišín, 2012). Ani trendy do budúcnosti sa nevyvíjajú priaznivo. Aj napriek deklarovanej snahe posúvať investície viac do zaostalejších regiónov Slovenska, realizované kroky sú nedostatočné a takmer nezmiernujú narastajúce regionálne rozdiely. Významná

časť investícií pritom prichádza bez pomoci štátu a práve tieto investície smerujú najmä do Bratislavy a na západné Slovensko, čo potvrdzujú aj oficiálne čísla Národnej banky Slovenska o príleve PZI.

Literatúra

- [1] BLAŽEK, J. Regionální vývoj a regionální politika: hlavní přístupy v zemích západní Evropy. In Sýkora, L. (ed.) *Teoretické přístupy v současné geografii*, Praha: Univerzita Karlova, 2013, pp. 120-146.
- [2] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje: Nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002.
- [3] BELANOVÁ, K. Investície, riziko a nezameniteľnosť investícií: príklad automobilového priemyslu v Slovenskej republike. *Ekonomický časopis*, 2012, vol.60, no.2, pp.169-186.
- [4] HEČKOVÁ, J., CHAPČÁKOVÁ, A. *Svetová ekonomika a medzinárodné ekonomické vzťahy*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2010.
- [5] HUTTMANOVÁ, E., SYNČÁKOVÁ, L. Dimensions for evaluation of sustainable development and human development. In Jedlicka, P (ed.) *Hradecké ekonomické dny 2009*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. pp. 204-211.
- [6] JEŽKOVÁ, R., JEŽEK, J. *Podnikanie a jeho komunálna a regionálna podpora*. 1. vyd. Bratislava: EUKODÉX, 2011.
- [7] KARPAT, A. Podstata a význam investičných stimulov. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2011. [online]. [cit.18.04.2012]. Dostupné z: <<http://cr.sk/data/files/zbornik2011.pdf>>.
- [8] KINCL, M. *Investiční pobídky jako forma veřejné podpory*. Praha: Linde nakladatelství, 2003.
- [9] KOTULIC, R. Foreign direct investment and their influence on economic growth and regional development. *Národohospodársky obzor*. 2006, vol. 4, iss. 2, pp. 15-25.
- [10] KOTULIC, R. – ADAMISIN, P. Economic Effects of the Foreign Direct Investments Management on the Development of Slovak Regions. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *XV. Medzinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, pp. 288-295.
- [11] MAIER, G., TÖDTLING, F. *Regionálna a urbanistická ekonomika II*. Bratislava: ELITA, 1998.
- [12] ROTTIERSOVÁ, I. *Zahraničné investície a ich vplyv na rozvoj regiónov*. Diplomová práca. Prešov: Fakulta manažmentu PU v Prešove, 2013.
- [13] SLOBODA, D. *Slovensko a regionálne rozdiely: Teórie, regióny, indikátory, metódy*, 2006 [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www3.ekf.tuke.sk/re/Disparity%20a%20perifernost/Regionalne%20disparity/Slovensko_a_regionalne_rozdiely.pdf>
- [14] NBS. *Priame zahraničné investície*, 2012 [online]. [cit.18.04.2012]. Dostupné z: <<http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>>
- [15] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. *Regionálne HDP*, 2012. [online]. [cit.18.10.2012]. Dostupné z: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1804>>

Príspevok vznikol za podpory projektu VEGA 1/0541/11 a KEGA 032PU-4/2013.